

ha a párt harcba szólította őket. Hiába küldte most már a kormány az áruló Peyer Károlyt Salgótarjánba, nem lehetett a bányászokat megtevesztetni. Az illegálisan működő párt nem engedte a bányászok részvételét az 1939-ben nyilasok által szervezett sztrájkban, mert tudta, hogy ennek célja a kommunista funkcionáriusok leleplezése.

E harcokban megedződtek a kommunisták és annál jobban terjedt az eszme, minél nagyobb volt a terror. Erejüket megmutatták már a felszabadulást megelőző hetekben is, amikor nem engedték a gyárak leszerelését, szabotálták a termelést. Különösen kitűntek az ellenállásban Karancslejtős bányászai, akik a bánya mélyén várták a felszabadulást, hogy ezután a megve összes dolgozóival együtt harcokban megedződött erejüket az új világ építésének szolgálatába állították.

BOBÁL GYULA:

A béke első karácsonya

Az őszi fényben úszó erdő közénén kis tisztás fészkel. Hátán öreg tölgy terebélyesedett amelynek ágai földig hajolva takarták a kíváncsi szemek elől a tövénél menedéket talált két fiatait: egy karsú, dús-fekete hajú lányt és egy izmos, szélesvállú szőke fiút.

Elnyújtózva feküdtek. A lány hanyatt, s nagy szemével a tölgy koronáin kutatott. A fiú oldalt, kezében egy elsáruult fűszál, ezzel csiklandozta a lány arcát, amitől az fojtottan mint letakart üvegcsengő fel-felkacagott. Ilyenkor szépen ívelő szájából kivillant gyöngyföcsora. Egyszer csak hirtelen, mozdulattal elkapta a fiú kezét és ekkor tekintetük egymásba fonódott. Mély szerelemmel hosszan nézték egymást.

A fiú közeledett a lányhoz, lassan ráhajolt és ajkuk forró csókban forrt össze.

— Szeretlek... Nagyon szeretlek — suttogetta a fiú és a feltörő vágytól hullámzott széles melle.

A lány először jobbkezevel simogatta a fiú szőke fejét, majd lassan a balkeze is átfogta a tarkóját, remegő ujjakkal beletúrt a szőke fűrtökbe és magához szorította.

A boldogság mámore még meg sem pihent náluk amikor a városból mint kétségbeesett sikongás szűrődött hozzájuk vésztióslóan a szirénák hangja. A közelgő alkony már nem békés lepelként terült rájuk, a levegő monoton zúgással telt meg.

Felriadtak...

— Már megint kezdődik — szúrta a fiú hirtelen haragtól fűtve fogai közt a szót. De hirtelen haragja tehetetlen sóhajaiba fulladt.

— Meddig tart még...? — Meddig kell még riadozni?

A lány megborzongott.

— Félek, Feri — mondta elhalóan. — Mi lesz velünk?

— Már azt sem tudjuk, holnap mit érünk. Tervezn sem merek, hiszen annyit csalódtam. 41-ben katonának vittek, 43-ig csak vártam, vártam. A boldogságtól csupán egy-egy csepp jutott. 44 tavaszán anádat vitték katonának. Júliusban halála állt közénk. Már megint múltban van az esztendő, s most a front közeleg.

— Ez a háború már életünk végéig kísértetni fog? — tekintett a fiúra kérdően. — Szegény anyám is csak gyöttrődik apám után. A bánvaszakadás óta nincs nyugta. Legalább a holttestét ki tudták volna hozni. Eltemette őt örökre a bánya. Már csak az én boldogságom vígasztalná anyámat is. De látja, mily nehezen találunk rá. Ettől még csak nő fájdalom. Nem szól, de én tudom... — merengett a lány, majd mélyen felsóhajtott. — Már csak attól remegek, hogy megint elragadnak tőlem.

A fiú sóztalan maradt. Komor tekintettel meredt maga elé. A lány szavai felélesztették benne a gondolatot. Alig mult 24 éves most télt le tényleges katonai szolgálata. A szénfal mellett dolgozik. Azért nem hívták ismét be. De most megint szedik a fiatalokat. Ő csak úgy maradt itthon, hogy Csapó János vájár, aki mellett dolgozik, kiállt érte. Még most is ott cseng fülében, ahogy szembeszállt érte a bánva katonái parancsnokával: »Ha azt akarják, hogy termeljek, ezt a fiút hagyják

itt. Nekem szükségem van rá. Ha pedig nem, akkor tőlem szemet ne várjanak.»

Igy maradt ki a közül a 30 fiatal közül, akiket a szénfal mellől vittek a frontra. És ki tudja holnap lesz-e még ereje Csapó Jánosnak szembeszállni velük? Most is csak azért hátráltak meg előtte, mert tudták hogy Csapó János mögött áll valamennyi bányász. Ő az irántú. Amerre mutat a többiek arra mennek. Annyuknak tekintik Elhíhető-e, hogy vadlag meghátráltak? Olvannak ezek mint az uerásra készülő fenevad. Csak az alkalmas pillanatot várják hogy leszálljanak. És akkor ki fogja Vári Ferencet az egyszerű bányászt megmenteni attól, hogy a halálba keressék.

— Nem esküdhettek meg — tiltakozott a fiúban a gondolat. De minek is, hogy holnap magára hagyjon egy fiatal lányt, és még nehezebbé teszi életét?

A városban ismét felvonították a szirénák és belehasítottak az estébe. A lány hozzásimult. A fiú felébredt merengéséből. Erős kariaival átfonta a lány vállát. Gyengéden magához szorította. Törekény testére igazgatta könnyű felöltőjét és így melegen tartotta őt.

— Vége... — suttogta a lány. Csand borult az őszi estére. A hold kihűt a hegyek mögött és hárkason szórta rájuk fánvát. Ha gondolatukat nem feszíti bizonytalan helyzetük tán el is felejtik hogy háború van. Mert ismét szerelmesen összehútták.

— Vége lesz egyszer a háborúnak is kedves — vigasztalta a fiú most már könnyed szóval a lányt. — Csapó János bácsi is mondta, hogy azért ezedik a fiatalokat és vigasztalták csendőrökkel a bányát mert a halálukat érzik. Félnék... Tőlünk félnék. — De már nem bírták soká — a fiú szavai meggyőzőbbek lettek. — János bácsi is kanott már üzenetet hogy leveink készíreléhen. Ha vinni akarnak ne menjünk. — Elhallgatott. Nőtt benne az indulat. — Nem is megy innen többé senki egy tanodtat sem. Ha már pusztulni kell itt pusztuljunk. De nem adjuk nésón!... tört fel benne az elhatározás, szinte megkeményedett az egész ember.

A lány megnyugodva, büszkén simult erős emberéhez. A fiú ismét ellágyult.

— Fővitt maradunk kedvesem — nézett a lányra gyengéden. — Akár a halál akár az élet várjon ránk.

— Fővitt mindörökre... — suttogta a lány boldogan. És elindultak összesimulva lassú léptekkel a városszéli bányatelep felé. A hold, mint hűs császár barát mutatta előttük az utat.

Teltek-multek a napok. Októbert felváltotta november. A sok gonoszszágon könnyezett az emberrel a természet is. Állandóan esett az eső. Az idegen nehéz csizmák már mályra tanosták a telen felázott útjait. Fegyve nehezebbé vált az élet. Csendőrök mellé idegen aiki vad tekintetű németek is állottak. Rabok lettek otthonukban a bányászok. Mint az árnyék, szilkos fegyver kísérte ember asszony, gyerek útját. Esotte az embereket a félelem és a bosszú titkos lángja. Csak akkor lohhant titokban arcukon a reménység sugara, amikor a Mátra bisan kéklő koszorúja mögött mint avózelmi dohok dühöztek fel a szabadság ágyúi. A környező hegyek biztatón fogták fel mély hangjukat és vissza harsogták az ismeretlen barát üzenetét.

November 28-at írtak. A kivéphet bányászok oldalára öles plakátokat ragasztottak. Raita hideg szavak ordítottak a megrémült emberek felé: »Parancs! Beszüntetjük a szántermelést. Minden 50. élet-évet betöltő férfi köteles katonai szolgálatra jelentkezni. Az 50 éven felüliek munkaszolgálatra lánáttal eskákánnyal jelentkezzenek. Aki a parancsot megszegi, halállal bűnhődik!«

Megfeszültek az idegek. A félelem elszállt, helyét dac váltotta fel. A szemekben ott izzott: »Azért sem félünk a haláltól...«

A telepről nem mozdult egy bányász sem. Némán tüntettek.

A természet is mintha elunta volna a kesergést. Haragiában kavargó köddel borított mindent. Az ablakok fénytelenül meredtek az éjszakába. Nem csengett asszonyi kacaj, nem visongott gondtalanul a gyerek.

A városban éjfél utött a toronyóra.

Az elnemult telepet autók vad bõmbõlése verte fel. Fénytelenül, mint óriási szornyetegek, maguk elõtt mindent tiporva ronantak a bányászházak közé. Ontották magukból az állig tegyverzett katonákat. Idegen parancsszavak pattogtak. Csizmák rohanó lepteit zuhogtak, es a telepet mint tojtogató gyûru körûlzártak.

Vári Ferenc felriadt álmából. Figyelt. Csapóéknál puskatussal döngtetek a kaput. Vadul ordítottak: »Kinyitni!... A magyar szó idegennel keveredett. Halotta, hogy reccsen a kapu, engedve az eroszaknak. Aztán maris az ajton dorombõltek, ami recsegett, ropogott, minden eresztekeben. Tõrött üveg csõrõmpõlt, majd loves razta meg a levegõt.

— Csapó Jani bácsit vizsik — rekedt meg benne kétségbeesetten a gondolat. Gyorsan magára kapkodta ruháit. Asszonyi sikoltás hastott bele az ejszakába. A kutyák remûlten vonítottak.

— Kiugrott az ajtõn, meg halotta anyja megremûlt nyõszõrgését és a kõdbeborult kertbe vetette magát. Valaki rohant elõtte. Bokrok mögé lapuiva, keriteseken átcsuszva osont a telep felsõ vege felé.

— Mi történt Eszterrel...? — mardosta a kétségbeesés.

Már látta Eszterek lakásának körvonalát. Megállt, kitûjta magát és figyelt. Csend volt.

— Meg nem érték ide... — lihegte megnyugodva.

Lopódzva közeledett a ház felé. A zaj mar itt is felverte az alvókat, mert az ajtó csendesesen nyílt és Eszter kendõvel válán, iélve lépett ki.

— Eszter — szõlt fojtottan feléje.

A lány megtorpant, hallgatódzott, aztán macskaléptekkel osont a hang irányába.

Már közeledett a házakat kutatók dõrõmbõlõ ordítása.

— Gyorsan, — suttogta a fiú, elkapta a lány kezét és vonszolta a kert bokrai közé. A kõd jótékonyan takarta õket.

— Szedik az embereket! Jani bácsieknál betõrték az ajtót. Nem tudom, megfojták-e — mondta izgatottan.

Megyek a bányába. Ott húzodok meg. — Te maradj! Vigyázz az õregekre, és küldjél üzenetet, — ezzel magához vonta a lányt, megcsõkõlta és rohanni készült. De Eszter kétségbeesetten kapaszkodott karjába.

A csizmák zuhogása egyre közeledett, már a szomszédos házak ajtóit is döngették.

— Várj meg...! Várj, Feri...! — tartotta õt vissza. A fiú megtorpant, átfogta vállát, belenezett riadt szemébe s várt.

— Gyerekünk lesz — suttogta a lány. — Vigyázz magadra! Nagyon... Vigyázz... Miránk is...

A fiú keze erõsebben markolt a lány vállába.

— Esztikém... Edes egyetlenem... — mondta fájdalommal töl-tõtt hangon,

Az utcán zuhogva közeledtek a léptek. Valahol ismét lõvés dõr-rent.

— Menekülj...! sikoltott fel fojtottan a lány.

A fiú hosszú ugrásokkal beleveszett a kõdbe. Átugrott a kerítésen, helevetette magát egy bozóttól õvezett vízmõsásba és a bánya rég feledésbe ment bejárata felé vette az irányt, amit a menekülés napjára õk titokban, már elõre járhatóvá tettek és kívülrõl vad b. zóttal takarták.

A bánya bejâratánál kemény hang vágott felé: »Állj...! Ki vagy...!« Megtorpant. Feleljen? — suhant át benne a gondo.at. Ellen-ség itt nem lehet, errõl a bejâróról nem tud senki! Kétségek között válaszolt: »Vári Feri.«

— Gyere gyorsan...! szólította egy hang. Széjjelnyílt a sűrû bozót, bányászok álltak a bejâratnál, fegyverrel a kezükben.

— Már a kilencvenedik vagy, Vári.

— Itt van Csapó Jani bácsi? — volt az elsõ kérdés.

— Itt van — válaszoltak. — Amikor mi jöttünk, már õ fogadott.

Órá törtek elsõnek, de az ablakon ugrott ki. Utána is lõttek, de nem

találták. Feri megkönnyebbülten indult a bánya mélyébe.

S egyre jöttek a bányászok, egyenként, kettesével, hármásával, hogy három hétig hősiesen szembenézzenek a halállal.

Ezen az éjszakán a telepet háztól-házig kutatták a németek és a csendörök. A kétszáz bányászból mindössze ötvenöt tudtak összegyűjtödni. A száznegyvenöt nyomtalanul eltűnt. A sikertelenség a végéig boszította őket. Az asszonyokat, gyerekeket egy csomóba terelték, vallatták őket. De azok nemén halgattak. Ott reszketett a vallatottak között édes titkával, szerelme gyömoicsével Szép Eszter is. Szíve miatt melegengette gyerekeit. Az, hogy a fiú tudja titkát, megnyugtatta őt.

Nem bírták megtörni őket. Egyenként is próbálták. Csapó Jánosra vetették magukat adáz dühhei. Felsebeztek testét, kiünn-kiünn kínozták minden porcikáját, de nem vallott. Inkább elnémult örökre. A többiek erre meg keményebben néztek szembe a halállal, és helytálltak. Takargatta őket az éjszaka sötétje, segítette az édes szülőföld; a dombok, a bokrok, az erdők, a vízmosások, mint hűséges barátok.

Hasztalan volt a legszigorúbb őrség, hasztalanul járt minduntalan nyomukban a halál, vitték a külvilág üzenetet a bányába fészkelő száznegyvenöt emberhez.

Az egyik éjszaka ment a hír: »A németek felfedték a rejtekhe-lyet, holnap támadnak.« Titokzatos úton egyre több fegyvert és lőszert szállítottak a bányászoknak.

Majd a megrendítő hír is eljut a bánya mélyébe: »Mehalt Csapó Jánosné. Megölték...« Gyászba borulnak a lelkek. De a bosszú még keményebbre kovácsolja őket.

Csapó János, az ellenállás vezetője összehívja a bányába menekült embereket. Hangja acélosan cseng. Csak arcának mély barázdái mutatják fájdalmát.

— Fiaim! Nehéz napok várnak ránk. Látjátok, a háború senkit sem kímél. Artatlan emberek vére folyik. De nem szabad megtörnünk, mert mi a békéért harcolunk. Ezért nézünk szembe minden veszéllyel. Igaz, csak kicsiny pontok vagyunk ebben a viharban, de ha bátran szembenézünk a veszéllyel, óriásivá nőhetnek.

— Fiaim! Holnap rántórnek, hogy megsemmisítsenek és elhurcoljanak szülőföldünkről. De nem megyünk. Nem adjuk olcsón életünket. Aki úgy érzi, hogy nem bír helytállni, az most békességgel távozzék. De másól félelmet nem ismerhetünk.

Ezzel befejezte. Néma csend volt, csak a vájatokban és az emberek ereiben bujkált még szavának visszhangja.

Ezen az éjjelen talpon volt mindenki. A bányában mintha a végvári hősök élete elevenedne meg. Készültek. Elraktározták az élelmiszereket, átvizsgálták a karbidlámpákat, kiosztották a fegyvereket és a lőszereket, a fő kijáratokhoz golyószórókat vezényeltek. Mindenki kapott kézigránátot is. Megjavították a szellőző készüléket, készenlétbe helyezték az omlások eltakarításához szükséges felszereléseket.

Csak akkor pihentek meg, mikor minden a helyén volt. Csak a bejáratok sötétjében állottak éberén, fegyvert szorítva az őrszemek. Elült a zaj, csak az egyik vájatból szólt még egy szájharmonika búsan zsongó hangja, és ringatózott a csendben.

Vári Feri óvatoss léptekkel elindult az alvók között Csapó János szállása felé, aki térdére hajtva fejét, búsan ült. Feje felett halvány fénnnyel égett karbidlámpája. Amikor a halk léptekre felemelte tekintetét, öreg szeméből vastag könnyecseppek gördültek végig beszórósódott arcán. Rámerted a fiúra, s elcsukló hangon suttozta:

— Mehalt Juli nénid...

— Helyettem őt gyilkolták meg.

— Keserves isten, mért vered szerencsétlen bányász néped — tört ki tehetetlenségében és felzokogott.

Ő is csak ember volt. A messze híres bányász, a bátor harcos, aki félelmet nem ismerve állt ellen a terrornak, szembenézve a halállal, mély fájdalommal zokogott.

— Amikor rámtörték a kaput, tudtam, az életemért jönnek. Ahogy menekültem, még utánam kiáltott: »Vigyázz magadra, János!« Örökkön hallani fogom hangját. Engem féltett, mégis ő pusztult el.

De lassan megkeményedett elgyötört arca. Amikor szólt, már ismét Csapó János volt.

— De esküszöm mindenre, amíg egy csepp lehellet lesz bennem, szívem azért fog dobogni, hogy ne legyen többé öldöklés. Ezért fogok élni... Esküszöm neked, életem párja.

Vári Feri megrendülten nézte őt. Lassú léptekkel odalépett hozzá, s megragadta a csákánytól megkeményedett, ráncos kezét és tehetetlen fájdalomában a szájához emelte. Csapó átölelte a fiút és magához szorította.

— Árvák vagyunk, fiam. Tőled az apádat vették el, tőlem az életem párját. A fiú könnyeit visszafojtva nézte az öreget. Beszélni akart. Valami vigasztalót mondani, de hangját mint éles kés vágta el a vontató csengője.

— Riadó...! Támadnak...! — Ordította kétségbeestten valaki. Mindenki talpraugrott. Rohanó léptek töltötték meg a tárnát. Csapó még futtából visszakiáltott Ferinek:

— Ügyelj, gyerek! — és ezzel elnyelte őt az egyik folyosó, csak a futása jelezte merre halad. Vári Feri is szaladt a helyére.

Megkezdődött az ádáz küzdelem az életért. A bányába szorultak védtek magukat, s a támadók nem bírtak betörni. Vári Feri küzdött, mint egy oroszlán. Mindenütt ott volt, ahol segítséget vártak. Mint katonaviselt, értett a fegyverekhez. Ha megrekedt a golyószóró, szétszedte és kijavította. Ha elszorult a puska zárja, megcsinálta. Ha ácsolni kellett, széles vállával, izmos karjával segített. Arca már durván beszőrösödött. Eltakarta szépen ívelő állát. A máskor mosolygós két szem gyulladásban égett az álmatlanságtól és a füsttől. De nem lankadt. Egy-egy órácskát pihent csak, aztán ismét talpon volt. Újult erővel küzdött és biztatta az embereket.

Ahogy immár a 10. gyilkos támadás csendesedett el, Csapó magához hívatta Vári Ferit.

— Fiam, amikor apád elment, rám hagyta, hogy őrködjek feletted. Gyerekeknek tekintelek. Veled közlöm elsőnek, igen nehéz a helyzetünk. Ha nem kapunk segítséget, nem bírjuk soká. Mind a három bejáratot egyszerre támadják. Már lerobbantották a légaknákat is. A robbanás tíz embert megsebesített. Lepakcsolták a villanyt, leálltak a ventilátorok. Kézzel kell hajtánunk, ha levegőt akarunk. A déli bejáratnál tegnap már egész az alsó kapcsolóig be tudtak jönni. Csak kézigránátal tudtuk őket visszatartani. Az emberek között a bizonytalanság és félelem kezd úrrá lenni. Fojtogatja őket a rossz levegő. Tóth Laci már el is hagyta a bányát. Nem tudni, nem lesznek-e követői. Már két nap óta üzenet sem jött. Erősen körülzárhattak. Minden áron el akarnak némitani, hogy a többi bányákat elriasszák az ellenállástól. Össze kell hívni az embereket, hadd ismerjék meg súlyos helyzetünket.

Csapó szavaira Vári Ferit elfogta a kétség. Félelem kezdett ereiben bujkálni. Eszter jutott eszébe. De elhessegette magától a gyengeséget, máris sietett értesítést adni: »Az örök kivételével mindenki jelentkezzen az altárnában...« — adta tudtára mindenkinek. Amikor egybegyűltek, Csapó felállt és határozott őszinteséggel beszélni kezdett. Elmondta mindazt amit az előbb a fiúval közölt.

— Azért kértelek benneteket, hogy mindezt bejelentsem. Csak úgy menekülhetünk — folytatta —, ha rövidesen segítséget kapunk. Önkéntes jelentkező kéne, aki hírül adja nehéz helyzetünket. Aki vállalkozik, az az életét kockáztatja. Ha úgy látjátok, én magam vállalkozom a híradásra.

Néma csend volt. A lélekzetek is elcsendesedtek. A sápadt arcokból elszántan meredtek a megfáradt szemek. De senki ajkára nem jött szó.

— Én megyek...! — csattant egy hang. Vári Feri volt. A többiek reménységgel tekintettek rá. Csapó odament hozzá, s megmarkolta a fiú erős kezét.

— Köszönöm, fiam... Köszönöm mindannyiunk nevében — a többiek zavartan üttették le fejüket.

Éjjel indult. Előtte még pihent egyet. S mielőtt útra kelt, Csapó és az ellenállás négy vezetője tanácsokkal látták el. Pontosan meghatá-

rozták részére az útvonalat. A Károly akácos vízmosásán menjen a főútvonalig. Ott az alkalmas pillanatot várja be és hatoljon a bányai erdő sűrűjébe. Innen vegye útját a Paptag felé. Ott eléri a kazári erdőt, ahol már át tud hatolni az arcvonalon. Legutóbb azt jelezték, itt van a frontvonal.

— A jelszó: »Győzelem!« — Ezzel jelentkezz! — oktatta Csapó gondosan. — S akkor mondj el mindent. — Indulj, fiam, várunk rátok. Ne feledd, emberek életéért mész most.

— Megértettem! — mondta a fiú. — Egy kérésem van! — Várakozva tekintettek rá. — Ha nem jönnek vissza, vigyázzanak Eszterre. Neveljék fel a gyereket, mert Eszter állapotos. Mondják meg neki, hogy minden gondolatom az övé volt — és ezzel elindult.

A négy bányász mélyen lehajtott fejjel kísérté a kijáratig. Oda-kint csend volt. Az éjszaka mindent sűrű feketével borított. Egy darabig figyeltek, aztán amikor a fiú szeme beleszokott a sötétbe, óvatos léptekkel surrant ki és belevészett az éjbe. Csapóék most már a kijárat őreivel együtt sokáig figyeltek az éjszakába.

— Vajjon sikerül-e átjutnia? — suttogta Csapó a fiúért való aggodás hangján. — De miért van ilyen csend...? — kérdezte a többieket türelmetlenül.

Amíg a bányászok hősiezen ellenálltak, a telepen maradt asszonyoknak és gyerekeknek a lakásból nem volt szabad kilépni. A megszállók — ahogy menekültek vissza — egyre nagyobb figyelmet fordítottak az ellenállókra. Külön parancsnokságot állítottak fel.

De volt egy másik parancsnokság is. Ez Szép Eszterék házánál székel. Innen továbbították az ellenállóknak a híreket, az élelmet, a lőszert, hol öreg, hol gyerek, hol lány vagy asszony útján. A katonai parancsnokságról minden fontosabb mozzanatot tudták Schrank Henrikné öreg bányászasszony útján, aki takarítást, fűtést vállalt ott.

December huszonharmadika éjszakáján halkán, hármat koppant Szép Eszterék ablaka. Utána gyorsan fordult a zár és megnyílt az ajtó.

— Gyorsan lányom — kérte bebocsájtást egy öregasszonyi hang.

— Jöjjön, Ágnes néném... Alig zárkóztak be, Eszter nekitapadt az öregasszonynak:

— Mi hírt hozott...

— Édes lelkem, tegnapelőtt Tóth Laci... A szerencsétlen csont meg a bőr... — sopánkodott.

— Mondja, mondja — sürgette őt a lány.

— Kijött a bánvából. Ezek az átkozottak rávetették magukat, faggatták, gyötörték. Úgy lettem szent tanúja szenvedésének, hogy egyszer tüzet mentem rakni, egyszer meg kávét vittem nekik.

— Mi történt vele...? Vallott...? — sürgette egyre türelmetlenebbül Eszter az asszonyt.

— Az a szerencsétlen mindent elmondott: hogy rossz a levegő, megromlott az élelmük, de beszélt az mindent. Magánkívül volt a szégyény.

— Feriről...? — kérdezte remegően. — Róla nem mondott semmit? — Az öregasszony gondolkodott.

— De mondta, hogy Csapó, Dudka, Lukács, Csetneki és Vári a vezetők.

— És... és...

— Hát lányom többet nem mondott, mert reggel elvitték, hogy agyonlövök — és az öregasszony pisszegve, sűrűn hányta magára a keresztet.

— Most miért nem támadnak? Nem tudja? — kérdezte.

— Lányom, — rángatta meg az asszony Eszter karját —, ma délből jött egy tiszt, értettem minden szavát. Kiabált velük, szidta, mocskolta őket. Aztán rájuk parancsolta, hogy minden támadást állítsanak le. Minden 20 lépésenként öröket állítsanak. »Majd kifűstöljük a patkányokat« —, ordította. »Reggelre itt lesz a gáz« — mondta nekik ordítva —, azzal elrohant. — Ezek még akkor is álltak, mint a cövek, mikor az az ördögfajzat az ótójába ugrott.

A lány hirtelen felsikoltott és rémülten kapott arcához.

— Mikor jönnek...? — kérdezte kétségbeesetten.

— Holnap reggelre lányom.

— Akkor nincs idő, értesíteni kell őket, — és mint a ketrecbe zárt tigris, járt-kelt a szobában.

— Értesíteni kell őket, hogy meneküljenek, ragadta meg az aszszony karját. Az meg rémülten nyöszörgött.

— Jajj, édes istenem. Nem tudsz odajutni. Agyonlőnek.

A szobába lépett Eszter anyja. Komor tekintettel nézte őket. Az öregasszony most hozzá könyörgött.

— Ne engedd, Ilon...! A bányába akar menni. Ott akarja magát veszejteni — tördelte kezét Ágnes néni.

Az anya szólanul állt. Összebb húzta vállán a fekete kendőt, aztán megadó, határozott hanggal mondta:

— Hallottam mindent Ágnes, de ő tudja mit csinál, — mutatott a lányára. — Azok az emberek nem pusztulhatnak, mint patkányok a föld alatt. A bányásznak nagy értéke van Ágnes. Nagyon meg kell őket becsülni.

— Ágnes néni csak nyöszörgött kínjában. Eszter elvette anyjától a kendőt, magára csavarta, könnyű cipőt húzott és mikor az óra éjfél után kettőt ütött, kilépett az éjszakába. A két öregasszony pedig imába kezdett.

Óvatos léptekkel lement a kertek alá, aztán átszökkent egy tisztáson. Itt nőtt fel, ismert minden bokrot, minden fát. Beugrott egy fiatal akácosba. Tudta, hogy ennek az akácosnak a szélén állnak az örök. Innen még ötszáz méterre van a bánya bejárata. A bejárat előtt tisztás van. Ha ezen ájtut, akkor értesíteni tudja őket. Ezt az utat kell választania, mert ez a legrövidebb.

Óvatosan, fától fáig haladt. Már jó félórát ment, amikor megpillantotta a katonák őrtüzeit. Aztán arra vette útját, ahol tudta, hogy közelítettére legalkalmasabb a terep.

Macskaléptekkel osont. Elérte a két tűzvonalat. Megállt, s most már kúszva haladt tovább. Megállt hallgatózni. Csend volt. Csak a tűzek mellett topogtak az örök. Tovább kúszott. Szoknyája elszakadt. Tövis hasította testét, a fájdalomtól összeszorította fogát, de ment tovább.

Egy szederbokor került eléje. Óvatosan felállt, hogy megkerülje az akadályt. Szíve az izgalomtól hevesen dobogott. Már a negyedik lépést tette, amikor teljes súlyával rálépett egy száraz ágra, ami nagyot roppant alatta. Úgy hallotta, hogy az egész erdő visszhangzik tőle. Teste megdermedt, torkát fojtogató érzés szorongatta. Gyors lépteket hallott maga mögött közeledni. Gondolatában felvillant Feri arca, ahogy fuldoklik a gáztól. Összeszedte minden erejét, és futásnak eredt a bánya felé.

— Halt...! — hallotta maga mögött az ordítást. De futott ereje teljes megfeszítésével. Sortűz zúdult rá, a golyók ott zizegtek a füle mellett. Már a fele utat megtette, amikor fényező éles fénye pásztázott végig előtte. Megtorpant, és a fény pontosan rávetődött.

— Elvesztem... — nyilalt agyába a gondolat. De az életöszöne erősebb volt. Ismét futásnak eredt, kendője lecsúszott, haja hosszan lebegett utána. Ismét sortűz zúgott rá és futásának lendülete megtorpant, majd végigzuhant a földön. Még estében kétségbeesetten felsikoltott:

— Meneküljetek...! Gáz...! — de kiáltását iszonyatos fájdalom szakította ketté.

Görcsösen kapott hasához és megvillant benne a gondolat: »A gyerekem.« Aztán elvesztette eszméletét. Hamvas arca a sárba fűrődött. Fekete haja mint meggyűrt takaró terült rá.

A bánya feiől, mint vad csatakiáltás harsogta túl az ellenség fegyvereit egy golyószóró, és megállásra kényszerítette az elalélt lány

felé rohanó németeket. A hirtelen ellentámadásra kialudt a fényszóró is. Most már csak a fegyverek torkolata világította az éjszakát.

A bányászok végső rohamra indultak. A golyószóró fedezete mellett egymás után szökelltek ki a bányából. Csapó János, mintha a démonok szállták volna meg, a golyószóró mellé ugrott és már izzásg tüzelt vele. Kétségbeesetten biztatta a többieket is. Hangja túlharsogta a fegyverek dörgését:

— Előre, édes fiam! Előre...! Hozzátok be a lányt...!

Éppen a kijáratí őrségnél volt, amikor eldördültek az első lövések. Láttá a fényszóró fényénél, hogyan esik össze a rohanó lány. Hallotta kétségbeesett sikoltását, megismerte, hogy Eszter volt. Most gyötörte, most nem tudta, hogy a lány él-e, vagy hal. Ezért indította rohamra a bányászokat.

Újabb nagy fegyverropogás csapott fel, de most már a németek háta mögött. A golyók nem csapkodtak a bánya körül. Nagy ordítás, zürzavar keletkezett a támadók között. A puskák torkolatúze is hátrafelé világított. A bányászok nem tudták mire vélni, mi történik az akácosban.

De lassan szürkület váltotta fel az éjszakát. A fegyverek elnémultak. Csak itt-ott hallatszott még távolodva egy-egy lövés. Menekült az ellenség. A hajnal csörgő motorzúgással telt meg és a dombháton, mint óriási vár, nehézkesen kidugta fejét egyre nagyobbodva egy harcokcsi. Oldalán nagy vörös csillag törte meg a hajnali szürkületet. A bányászok sírva, nevetve borultak egymás nyakába.

Csapó János alig eszmélt fel, rohant a lány felé. Szorongó érzéssel hajolt föléje.

— Dobog a szíve! — sóhajtotta megkönnyebbülten. A lány körül kicsiny sávokban szívdögött a vér.

Mire Vári Feri visszatért a németek üldözéséből. Esztert már a sebesültszállító autó vitte a tábori kórház felé. Felső lábszárán golyóütötte sebet idegen szavú, de baráti kezű orvosnó fehér pólyával kötözte. De a másik sebet, amit a súlyos testi és lelki megrázkódástól gyermeke elvesztése okozott, csak meleg asszonyi megértő szóval tudta gyógyítani.

Délutánra hajlott az idő. Két meggyötört idős asszony, egy szélesvállú, fájdalomtól megnyúlt arcú szöke fiú, és egy kemény tekintetű bányász kért bebocsátást a kórházba. Félénk léptekkel haladtak át a folyosón. Dobogó szívvel várták, amíg a szolgálatukra álló halkszavú orvosnó besurran előttük a kórházi szabába és ajtót nyit. A két asszony Szép Eszter és Feri anyja volt, az idősebb bányász Csapó, a fiú pedig Vári Feri.

Félénken léptek be és az ajtó mögött húzódtak meg. Megrendülten nézték a fehér párnák közt fekvő halványarcú Esztert. Fekete haja szélesen kibontva fonta körül arcát, ami még sápadtabbá tette. Olyan volt, mint egy alvó tündér. De fáradtan felnyitotta szemét. Meggyötört arcát egy könnycepp szántotta át.

A fiú lassú léptekkel félve, hogy mindez csak álmkép, közeledett a betegágy felé, ott letérdelt. és megfogta a lány kezét. A lány ajka megremegett és fájdalmasan suttozta:

— Nincš már gyerekünk...

De szavát elfojtotta a fiú csókja, amit lágyan lehelt a sirástól remegő sápadt ajakra.

A két asszony visszafojtva felzokogott. Az öreg bányász pedig egy ezüstösen zöldellő fenyőgallyat vett elő kabátja alól, egy törekeny gyertyát tett rá és meggyújtotta. A fenyő és a gyertya illata egybekeveredve megtöltötte a kis kórházi szobát. Valahonnét egy hegedű ezüstszálu hangja szürödött hozzájuk. Az ablakra, mint megannyi könnyű pille rakódott a friss, fehér hó.

Karácsony volt. A béke első karácsonya.